

## Om forholdene i Jugoslavien.

Af sekretær *Johan Rottensten*.

Ved et møde i forbindelse med Landhusholdningsselskabets generalforsamling den 7. december 1949 redegjorde sekretær *Johan Rottensten* for Jugoslaviens landbrugsmæssige og politiske forhold, således som han havde lært dem at kende under en månedlang rejse gennem landets forskellige egne som landbrugsfaglig rådgiver for den internationale bank i Washington.

Jugoslavien har vel i snart halvandet år været forsidestof i aviserne viden om, og her har jerntæppet ikke dannet skel, omend vel nok i den måde, hvorpå spørgsmålene er behandlere. Striden mellem Jugoslavien og østblokken er fulgt med megen spænding. Snart har man hørt om troppekoncentrationer i Ungarn og snart om oprør i Jugoslavien og attentatforsøg mod marskal Tito.

I det følgende vil jeg søge at give et lidt dybere indblik i Jugoslaviens landbrugsmæssige og politiske forhold, end det er muligt at få ved at læse dagspressens omtale.

Når man rejser i landet, får man mange steder et stærkt indtryk af overbefolkning, et indtryk som i og for sig ikke stemmer med de statistiske oplysninger, det er muligt at erhverve sig.

Ved Versailles-freden dannedes det nuværende Jugoslavien, der vel nu må betragtes som den betydeligste stat på Balkan. Landet har et samlet areal på omkring 250 000 km<sup>2</sup> med et indbyggertal på ca. 15,5 mill. mennesker. Jugoslavien er således, målt med europæisk alen, et stort land, lidt større



Fig. 1. Jugoslavien. De store befolkningsmæssige og religiøse modsætninger har nødvendiggjort landets opdeling i forskellige stats-samfund, der dog kun er selvbestemmende i spørgsmål af mindre betydning.

end Storbritannien og Nordirland tilsammen og omtrent 6 gange så stort som Danmark.

Sætter man den samlede befolkning i forhold til landbrugsarealet, og Jugoslavien har megen frugtbar jord, kommer man til det resultat, at Jugoslavien har mere landbrugsjord pr. indbygger end Danmark, og dobbelt så meget som f. eks. Italien, hvortil kommer at der inden for landets grænser er kulminer og mange forskellige mineralforekomster. Når man kommer fra Vesteuropas lande, vil man derfor snarere tilskrive den lave levestandard dårlig udnyttelse af forhåndenværende erhvervsmuligheder end manglende muligheder.

### Jugoslavien efter den anden verdenskrig.

Efter den sidste verdenskrig blev de jugoslaviske grænser regulerede i mindre omfang til jugoslavisk fordel på Italiens bekostning, men Triest fik Jugoslavien ikke. Det nyerhvervede areal er skovklædt og spiller ingen større rolle for landets produktionsmæssige forhold, men det har bedret landets adgang til Adriaterhavet, idet den tidligere italienske by Fiume, hvortil der går ikke mindre end 2 jernbanelinier, nu er i Jugoslaviens hænder. I forvejen havde landet kun to smalsporede jernbaner til Adriaterhavet.

I sin nuværende form er Jugoslavien en forbundsstat bestående af 6 republikker, nemlig Slovenien, Kroatien, Serbien, Bosnien og Herzegovina, Montenegro og Makedonien. Når man står over for en statsform, der er organiseret på denne måde, tænker man sig uvilkårlig et statssamfund med betydelige befolkningsmæssige modsætninger. For Jugoslaviens vedkommende er dette rigtigt. Det har i virkeligheden ingen rigtig mening at sige om et menneske, at han er jugoslav. Den højt kultiverede slovener, der i leve- og tænke måde står på samme niveau som schweizeren og østrigeren, har meget lidt tilfælles med den æsel drivende tyrk fra Makedonien, der hverken kan læse eller skrive.

De befolkningsmæssige forskelligheder er så store, at det nok i ufredstider kan volde kvaler at holde landet sammen, hvilket nærmere forklaret betyder at bevare den sydligste og nordligste del for riget.

Efter Balkan-krigenes slutning i 1913 blev Makedonien delt mellem Grækenland, Albanien, Jugoslavien og Bulgarien. Jugoslavien fik broderparten, og af det skønne, men såre misrøgtede land, er vel de 60 pct. under jugoslavisk overhøjhed.

Man hører af og til om en makedonisk frihedsbevægelse, og en sådan har i og for sig også en historie, idet der i den lille bjergby Krucevo blev udråbt en fri makedonisk republik i begyndelsen af dette århundrede. Hvor alvorligt en sådan frihedsbevægelse skal tages, er det vanskeligt at vurdere efter en forholdsvis kort rejse i landet. Befolkningen er meget fattig og blandet — i visse egne er henved en trediedel tyrkere,



*Fig. 2. I Makedoniens træfattige egne tørres kokasser på væggene til vinterens brændsel. Ikke over 100 m fra dette hus fandtes en maskinstation med mindst 15 traktorer.*

en trediedel grækere og en trediedel makedoniere — og under sådanne befolkningsmæssige forhold, hvor der også i høj grad er skel på det religiøse område, er det svært at forestille sig en målbevidst frihedsbevægelse. Noget sådant kunne heller ikke iagttages, men på den anden side er et blik på kortet nok til at overbevise om, at Sovjetunionen har den største interesse i oprettelsen af en svag stat, der muliggør forbindelse gennem Bulgarien over Makedonien til Albanien og dermed til Middelhavet uden om Bosperus. Sagkyndige nærer dog den opfattelse, at en nok så kraftig russisk propaganda ikke vil formå at skabe uro blandt den makedoniske befolkning i Jugoslavien.

De befolkningsmæssige og kulturelle forskelligheder er i og for sig mere udtalte mellem kroater og slovenere på den ene side og resten af den jugoslaviske befolkning på den anden. Det er Vesteuropa og Balkan, der her mødes.

Det vil erindres, at Mussolini under den sidste verdenskrig

oprettede et kroatisk kongerige under hertugen af Spoleto af huset Savoyen. Under sin kortvarige regeringstid nåede hertugen aldrig at se sit rige, men forsøget på at drage en grænse et sted mellem Zagreb og Belgrad var velbetænkt.

Denne befolkningsmæssige modsætning spillede en ikke ringe rolle under krigen og var medvirkende til, at regimet i Jugoslavien blev, som det er. Man vil erindre, at Jugoslavien var meget usikker i sin udenrigspolitik indtil 1941. I erkendelse af landets svaghed og økonomiske afhængighed af aksemagterne søgte regeringen — ligesom andre små nabolande til Tyskland — at komme til venskabelig forståelse med aksemagterne. Denne politik blev imidlertid ganske kuldkastet ved et regeringskup, som en gruppe jugoslaviske officerer gennemførte den 27. marts 1941. Prinsregenten blev sendt ud af landet, og ministrene arresteredes. Den tyske reaktion lod ikke vente længe på sig. Den 6. april fandt indmarchen sted over grænsebyen Maribor, hvor talrige granathuller minder den rejsende om de voldsomme kampe, der stod her. Det jugoslaviske forsvar brød hurtigt sammen, og allerede den 17. april kapitulerede Jugoslavien. Tyskerne beherskede fra nu af hele det jugoslaviske sletteland, og som en mindelse fra disse tider står der endnu betonstillinger langs jernbaner og veje — ja, selv i Beograds gadekryds. Tyskland overlod nabolande som Bulgarien, Ungarn, Albanien og Italien at besætte dele af landet. Derfor har den jugoslaviske befolkning en stærk følelse af at være omgivet af fjender på alle sider.

Imidlertid var der en mindre gruppe jugoslaviske officerer, der fortsatte kampen mod fjenden fra bjergene. Lederen af denne kamp var en serbisk officer ved navn *Draza Mihailovic*. Han havde været militærattache i Prag og Sofia og var kendt for sine tyske og italienske antipatier, og der er ingen grund til at tro, at han under krigen skiftede standpunkt. Når *Mihailovic*' modstandsbevægelse ret hurtigt blev tøvende og ubeslutsom, havde det andre årsager.

Det jugoslaviske folk har alle dage været meget fattigt, og derfor følte *Mihailovic* det som sin pligt at søge at undgå de store ødelæggelser. *Mihailovic* så det som sit mål at skabe et

Storserbien under kong Peter den Anden, og når den jugoslaviske forsvarsmagt brød så hurtigt sammen, skyldtes det efter Mihailovic' mening landsforrædderi fra slovenere og kroater, og derfor måtte det fremtidige statssamfund domineres af serberne.

Det program som *Josip Broz*, senere kaldet *Tito*, proklamerede, hvorefter kampens mål skulle være en føderativ kommunistisk stat, var Mihailovic inderlig imod, og den omstændighed, at Tito var kroat, bidrog yderligere til at vanskeliggøre samarbejdet inden for den jugoslaviske modstandsbevægelse. Mihailovic kom efterhånden til at opfatte situationen på den måde, at hans opgave var at redde Jugoslavien — ikke fra tyskere og italienere, for det skulle de allierede tropper nok gøre — men fra kommunismen.

Det er let at forstå, at med denne problemstilling kunne Mihailovic let blive opfattet som kollaboratør. På et vist tidspunkt var der væbnet konflikt mellem ham og Tito, og resultatet blev, at den jugoslaviske befolkning og de allierede vendte sig fra Mihailovic og tog parti for Tito. Mihailovic blev henrettet i 1946, og hermed sank det borgerlige og i vesteuropæisk forstand demokratiske Jugoslavien i grus.

Siden krigens afslutning har marskal Tito's kommunistiske parti regeret landet, utvivlsomt som et lille mindretal. Partiet angives at tælle ca. 400 000 medlemmer. I en af tidens talrige korrespondancer fra Jugoslavien hedder det, at Tito ville få mere end 20 pct. af stemmerne ved et frit valg. Denne bedømmelse er næppe helt forkert, men heraf må man ikke udlede, at kommunismen har et stærkt tag i den jugoslaviske befolkning. Tito er helten fra krigens tid, og der er intet alternativ.

Hvis man spørger, hvorfor Tito har brudt med Sovjetunionen, får man det svar, at Jugoslavien selvfølgelig ønsker det bedste forhold til alle lande og da først og fremmest til Sovjet, men Jugoslavien er en uafhængig stat, der ikke kan lade sig kommandere udefra. Den menige Jugoslav har den opfattelse, at russerne vil udnytte landet, og man kan høre påstået, at en del af UNRRA-hjælpen til Jugoslavien forsvandt nedad

Donau. Tito har derfor med sin politik over for Sovjet utvivlsomt styrket sin indenrigske position, og ingen tror på, at kominform-propagandaen vil kunne skabe uro inden for landets grænser, men heraf må man ikke udlede, at den jugoslaviske regering har ændret sin politik, snarere tværtimod. Man har følelsen af, at man for at hindre uro inden for egne rækker har fremskyndet overgangen til det kommunistiske samfund, og hvad kollektiviseringen af landbruget angår, er Jugoslavien væsentlig længere fremme end f. eks. Ungarn.

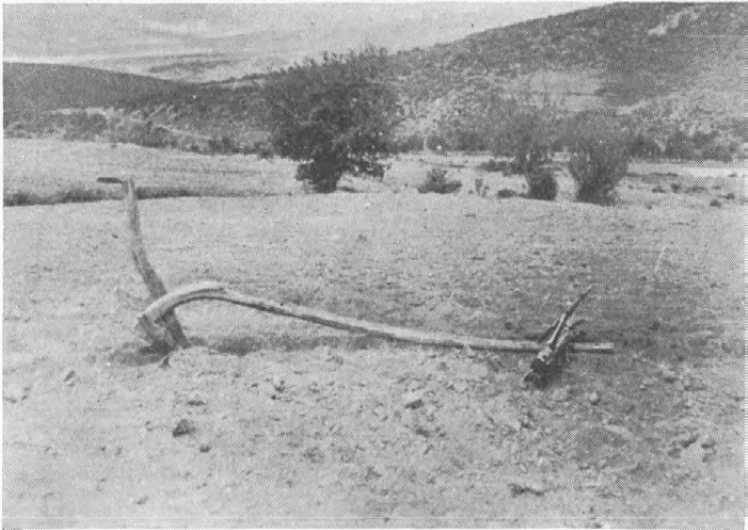
### Det jugoslaviske landbrug.

Jugoslavien er først og fremmest en agerdyrkende nation. Af landets 15,5 mill. mennesker lever henved 12 mill. eller ca. 75 pct. af at dyrke jorden. Til sammenligning kan anføres, at næppe mere end 25 pct. af den danske befolkning finder deres udkomme ved jordens dyrkning, og man vil ikke i mere økonomisk fremskredne lande finde mere end 30—35 pct. af den totale befolkning beskæftiget med jordens dyrkning. Af denne sammenligning vil man umiddelbart forstå, at landdistrikterne er stærkt overbefolkede, hvilket også er det indtryk, man får ved at rejse i landet.

I Jugoslavien er der ca. 2 mill. landbrug, og da landbrugsarealet er ca. 14—15 mill. ha, bliver der 6—7 ha i gennemsnit til hver jordbruger, og heraf er endda ca. halvdelen med varigt græs. Når hertil kommer, at høstudbyttet kun er mellem halvdelen og en trediedel af høstudbyttet i Danmark, og at det gennemsnitlige mælkeudbytte pr. ko ikke er mere end 900—1000 l om året, vil man forstå, at man her står over for et befolkningsproblem af kolossale dimensioner.

For at skabe forudsætning for en mere effektiv udnyttelse af bondebefolkningens arbejdskraft, skal mindst 3—4 mill. mennesker overflyttes fra landbruget til andre erhverv.

I de bedste landdistrikter, hvilket vil sige slettelandet op mod Ungarn og Rumænien, kan man finde landsbyer med over 20 000 mennesker, der ganske har bevaret landsbyens karakter. Gadens trafikanter er hestekøretøjer, kvæg, svin, får, og navnlig gæs, og på gadehjørnerne findes bybrønde



*Fig. 3. Træplov med studeæg. I Makedonien er træploven almindeligt anvendt — endda lige uden for byer, hvor jernplove kan købes. Her som andre steder i Orienten, hvor Muhamedanismen har stærk indflydelse, står udviklingen praktisk taget stille.*

omgivet af stadens kvindelige element, der forener det nyttige med det selskabelige.

En udskiftning og en udflytning, således som den gennemførtes i Danmark for 150 år siden, er aldrig forsøgt i disse egne, og det er meget få jordbrugere, der lever uden for byen. I visse egne af Jugoslavien er bosted og jord så langt fra hinanden, at familien forlader landsbyen, når foråret kommer, og flytter ud i en primitiv hytte på jorden og lever her indtil sommerens arbejde med jorden er forbi. Man lever på samme stade som i Danmark før udskiftningen, og uden dybtgående reformer er det praktisk taget ugørligt at fremme landbrugsproduktionen. Ud fra et demokratisk og liberalistisk synspunkt ville man gennemføre reformer efter de samme linier, reformarbejdet gennemførtes i Danmark for 150 år siden og som i disse år ligger til grund for et reformarbejde i andre vesteuropæiske lande, men kommunismen har en anden opfattelse af dette problems løsning.



### De kommunistiske landbrugsreformer.

I øjeblikket er der i Jugoslavien 3 former for jordbesiddelse, nemlig statsgodser, kolhoser og private bedrifter.

Indtil den sidste verdenskrig var jord i statseje ret ukendt. I mellemkrigsårene var målet at gøre jorddyrkeren til jordejer — en bevægelse, som fandt uforbeholden støtte i bondestanden, og i 1939 var privat eje den alt dominerende besiddelsesform.

I 1945 konfiskerede staten ca. 1,5 mill. ha, hvoraf henvend halvdelen blev givet til fattige bønder fra Montenegro og Bosnien, men resten beholdt staten, og disse store arealer danner nu grundlaget for oprettelsen af statsgodser. Hovedparten af denne jord er taget fra den halve million bosiddende østrigere, som beskyldtes for samarbejde med tyskerne under besættelsen, og resten blev taget fra kirken. Op imod den italienske grænse havde den italienske armé under anvendelse af den brændte jords politik ødelagt henvend 300 landsbyer.



Fig. 4. En slovensk Kolhose. En af de få færdigbyggede kostalde til en kolhose i Slovenien. Det jugoslaviske kvægbrug står på et lavt niveau. Kontrol med enkelte køers ydelse er praktisk taget ukendt, og gennemsnitsydelsen er mindre end 1 000 kg pr. ko årlig.

Disse blev ikke genopbyggede, men i stedet overtager staten jorden og anlægger store statsgodser. I et enkelt område var der under en enkelt ledelse samlet ikke mindre end 32 000 ha, eller et areal halvt så stort som Falster. Statsgodserne optager ca. 3 pct. af Jugoslaviens dyrkede areal, og de enkelte ejendomme har i reglen et jordtilliggende på mere end 1000 ha.

Den jugoslaviske landbrugsminister beskrev engang sidste sommer statsgodsernes opgave. Det skulle være virksomheder, der producerede den størst mulige mængde fødevarer under anvendelse af alle til rådighed stående videnskabelige og praktiske fremskridt. Det skulle være forbilledlige landbrugsbedrifter.

Jeg besøgte vel ialt 5—6 sådanne statsgodser, hvoraf de fleste var under bygning. Taget under et og sammenlignet med landbruget i almindelighed var statsgodserne godt drevet. Lederen var i reglen en veluddannet landøkonom, og jorden dyrkedes som andre steder — dog under anvendelse af flere maskinelle hjælpemidler. Landbrug efter mere fremskredne linier var sjældne. Jeg var således på det gods, hvor man utvivlsomt havde landets bedste kvæg, men kontrol med enkelte køers ydelse blev ikke foretaget. Regeringen har sat sig for at forbedre kvægbestanden, men der er kun een mulighed, og det er gennem import. Bygge på eget materiale vil næppe føre til større resultater, og import kræver udenlandske betalingsmidler, som man har meget lidt af.

Kolhosen eller det kooperative landbrug er dagens landbrugsproblem i Jugoslavien. Det er her kommunismen sætter ind for at omdanne det århundredgamle serbiske landsbysamfund til den kommunistiske kommune.

Den jugoslaviske agrarreform anerkender 4 former for den kollektive jordbesiddelse. Forskellen er alene i besiddelsesformen, idet arbejdet altid udføres i fællesskab.

I type I afgiver den enkelte jorddyrker sin jord til det kollektive brug, men han har ret til at kræve en afgift i forhold til den afgivne jordværdi.

I type II får den enkelte jorddyrker udstedt en obligation for den afgivne jordkapital. Obligationen er rentebærende.

Type III er som type II, kun med den forskel, at de udstedte obligationer ikke er rentebærende.

I type IV afgives jorden, uden at den tidligere ejer har krav på renter eller anden økonomisk godtgørelse. Den private ejendomsret er fuldstændig ophævet, og den tidligere selvejende bonde er nu landarbejder. Hans økonomiske eksistens bygger alene på hans arbejdsydelse.

Bevægelsen fra privat eje til den kollektive besiddelsesform siges at finde sted på frivilligt grundlag — den er det spontane, men varige udtryk for besættelsestidens sammenhold. Dette må man jo nok tage med et vist forbehold. Det er vel aldrig set i historien, at en jordbesiddende klasse har afgivet sin jord frivilligt, men sandheden er utvivlsomt denne, at krig, fattigdom og sult har nedbrudt den jorddyrkende befolkningens modstandskraft.

I det nordlige Serbien, ikke langt fra den ungarske grænse, besøgte en sådan kollektiv landsby. Den var forholdsvis lille. Der var kun ca. 1000 familier med 4—5000 indbyggere. Alle var medlemmer af det kollektive brug eller rettere den kommunistiske kommune — også butiksdrivende og håndværkere.

Af de sidste grupper er der meget få, idet den jugoslaviske landbostand endnu lever på selvforsyningsstadiet og kun har en meget ringe pengeomsætning.

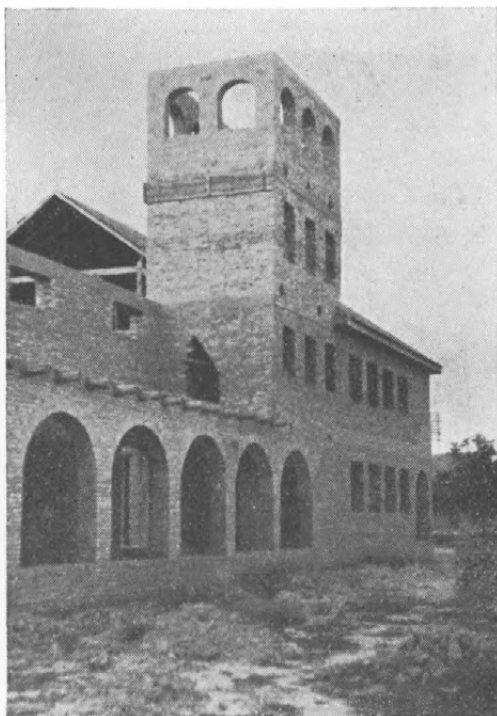
Landsbyens selvejende jordbesiddere har overgivet henved 5000 ha til det kollektive brug, hvad der i realiteten vil sige til staten. De tidligere selvejende bønder havde fået lov til at beholde godt 1000 ha eller 1 ha til hver familie. På dette areal må de holde en ko, nogle få svin og får samt fjerkræ, men ingen trækyr.

Det areal, som den kommunistiske kommune havde overtaget, var delt op i fire distrikter, og på hvert af disse skulle der bygges en stor landejendom. Formanden for byens kommunistiske kommune, der havde været med Tito i bjergene, forklarede, at jorden til hvert af disse storlandbrug på ca. 1200 ha skulle deles i tre dele, hvoraf en skulle dyrkes med hvede, en med majs og en med foderplanter og planter til industriel anvendelse. I den jugoslaviske femårsplan er der

givet tal for, hvad der skal produceres, og med en sådan fastlægning af besiddelsesforholdene kan man nøje fastlægge, hvorledes jorden skal dyrkes over hele landet. Man sender blot besked til de lokale kommunistiske eksekutivkomiteer. Formanden i den kommunistiske kommune forklarede, at han sidste år havde afleveret store mængder landbrugsvarer til staten, og han regnede med i 1949 at kunne levere endnu mere, fordi majshøsten havde været god. Han havde haft flere hundrede mand i arbejde på statens vejanlæg, og alligevel var et stort byggearbejde udført på de nye storlandbrug og på kommunens administrationsbygning i landsbyen.

Denne var her som de fleste andre steder knap halvfærdig. Bygningen var anbragt på byens mest centrale sted, og der ville blive plads til kontorer, foredragssal og butikker.

For den enkelte i landsbyen vil stillingen i fremtiden blive



*Fig. 5. Kommunistisk hovedsæde under bygning i en jugoslavisk landsby. Det ældgamle jugoslaviske landsbysamfund er i disse år ved at blive omdannet til kommunistiske kommuner, og i landsbyens kommunistiske hovedkvarter får den tidligere jordejende bonde at vide, hvad hans arbejde takseres til i penge, og hvad disse kan købe i landsbyens butik, der også har til huse i bygningen.*

den, at han i den ene ende af administrationsbygningen får at vide, hvor meget han har tjent i den forløbne uge, og i den anden ende kan han få at vide, hvad dette beløb takseres til i brugsgenstande.

Jeg fik at vide, at det kooperative landbrug kun havde 250 stkr. kvæg, 1000 får, 2000 svin og 300 heste. Når man betænker, at landsbyen havde ca. 1000 familier, og at disse har beholdt ca. 1000 køer, vil det sige, at kun hver fjerde familie har haft mere end 1 ko. Hvad man har overtaget af de andre husdyr, er også forbavsende lidt.

I den frugtbareste del af Jugoslavien, Vojvoldina, der er en del af den ungarske slette, siges 45 pct. af jorden at være kollektiviseret, og i Makedonien 33 pct., men i den øvrige del af landet væsentlig mindre.

Hovedparten af den jugoslaviske jord er således stadig på private hænder, men store indskrænkninger i handlefriheden er indført. Handel med jord er forbudt, og ingen privat ejendom må have et jordtilliggende på mere end 35 ha. Gennem ret vilkårligt ansatte afleveringsmængder og skatter er det muligt at bestemme, hvor meget den enkelte skal have ud af sit arbejde, således at man på denne måde kan gøre den private ejendomsret til et noget løst begreb.

#### Udnyttelsen af erhvervs mulighederne.

Beskrivelsen af den jugoslaviske jordpolitik viser, hvorledes man agter at løse jordproblemet og gennemføre en mere hensigtsmæssig fordeling af befolkningen inden for de forskellige erhverv. Omdannes landbruget til stordrift, og ombyttes studeforspandet med traktoren, vil landdistrikterne kunne afgive en masse mennesker. — Spørgsmålet bliver så at skaffe virkelig produktive beskæftigelsesmuligheder andre steder. Ved at bygge kanaler og veje med skovl og trillebør hæver man ikke leveniveauet.

Beskrivelsen viser endvidere, at Moskva ikke med rette kan foreholde Tito, at han har svigtet den kommunistiske børnelærdom, som Moskva gennem mange år har indpodet ham, dengang han var sekretær i det kommunistiske parti i Jugoslavien.

Tito er ingen frafalden, og det er ikke af den grund, at Moskva har lyst Jugoslavien i band.

Da krigen sluttede, var Jugoslavien i en vanskelig økonomisk situation. Krigen havde ført store ødelæggelser med sig, og besættelsesmagterne havde udplyndret landet. Transportmidlerne fungerede ikke. Jernbanerne kunne ikke bruges, broerne over floderne var ødelagte, og over halvdelen af he-stene og vognene var ført bort. I Bosnien og Herzegovina herskede hungersnød, og man var ude af stand til at befordre korn fra overskudsområder omkring Beograd til de fattige bjergegne. — Transporten kunne ikke gennemføres. En af de englændere, der arbejdede for UNRRA i 1945, skriver, at den eneste transport, der fandt sted på Bosniens og Montenegros jordveje var fattige bønder, der bragte deres døde fra slagmarkerne hjem til landsbyernes begravelsespladser.

Havde UNRRA ikke sat ind med sit vældige hjælpearbejde, ville millioner være døde af sult. Da UNRRA afsluttede sit hjælpearbejde med udgangen af juni måned 1947, var der leveret varer til en værdi af 500 mill. dollars. UNRRA har skaffet Jugoslavien alt lige fra almindelige forbrugsgenstande som føde og klæder til lokomotiver, traktorer og brobygningsmateriale. Uden UNRRA-hjælpen ville Jugoslavien kun have været i stand til at importere en brøkdel af, hvad landet nu fik udefra. Hovedparten af UNRRA-hjælpen var forbrugsvarer, men også produktionen på længere sigt nød godt af den amerikanske offervillighed.

Da landet i 1947 skulle stå på egne ben, måtte det aktuelle problem for den jugoslaviske regering blive, hvordan de udenlandske betalingsmidler kunne erhverves, således at landet kunne gennemføre sit genrejsningsprogram som forudset i femårsplanen.

Jugoslaviens vigtigste eksportvarer i mellemkrigsårene var landbrugsvarer, tømmer og mineprodukter. Det jugoslaviske landbrug led stærkt under krigen. Antallet af husdyr reduceredes til halvdelen. Jugoslavien har aldrig haft en ydedygtig kobestand, og endnu i 1949 var der kun mælk til dækning af et rationeret behov til børn og syge. For den almindelige befolkning er mejeriprodukter ukendte begreber.

Svinebestanden, som tidligere skaffede Jugoslavien hovedparten af dets animalske eksportvarer, er stadig væsentlig mindre end før krigen.

Når man skal bedømme landets muligheder for at forrente og afbetale et udenlandsk lån, bliver det vigtigste at vurdere eksportmulighederne. Man fortalte, at man regnede med salgsmuligheder i Storbritannien for svin. De jugoslaviske svin er imidlertid ikke af en type, der er egnet for det engelske marked. Af mejeriprodukter vil man ikke kunne påregne et overskud, og af den gamle eksportvare, majs, kniber det også voldsomt med at frembringe mere, end hjemmemarkedet behøver.

Sandheden er vel, at Jugoslavien aldrig har haft et virkeligt overskud af levnedsmidler. — Det, man har eksporteret, har altid været på hjemmemarkedets bekostning, og i efterkrigstiden er stillingen blevet væsentlig forværret. Når man er så ivrig efter at få mere og mere jord flyttet over fra den pri-



*Fig. 6. Byen Veles i det sydlige Makedonien. De kullede bakker i baggrunden har engang været dækket af skove, men Tyrkernes store flokke af får og geder har ødelagt genvæksten. Den jugoslaviske regering har for et par år siden tvangsindskrænket gedebestanden.*

vate til den socialistiske sektor, ligger dette — foruden de rent politiske hensyn — i, at man herved er i stand til at beherske anvendelsen af høsten fuldstændig.

Stort bedre er forholdene ikke for skovbrugets vedkommende. Ca. 20 pct. af førkrigstidens eksport bestod af tømmer, men krigen har været hård ved de jugoslaviske skove. Krigen er dog ikke alene ansvarlig for skovenes usle tilstand. Ringe forståelse af forstsvæsen og overgræsning med får og geder har ødelagt mange gode skovarealer, navnlig i Makedonien, og en fremadskridende jord-erosion er blevet følgen. I orienten har man det ordsprog, at foran menneskene er der skov, men bag dem er der ørken. Makedonien leverer bevis for, at ordsproget kan være sandt.

I de jugoslaviske miner var ødelæggelsen også betydelig, og på dette område er der mange gamle synder, der må gøres gode.

Jugoslaviens evne til selv at skaffe sig et eksportoverskud, der kunne tilvejebringe udenlandske betalingsmidler, var derfor meget ringe, da UNRRA-hjælpen hørte op — og er det fremdeles. De store arbejdskolonner, man ser alle vegne i Jugoslavien, og som har imponeret mangan god dansk dagblads-journalist, er kun et bevis på landets desperate mangel på kapitalgoder til udbygning af dets naturlige erhvervsmuligheder.

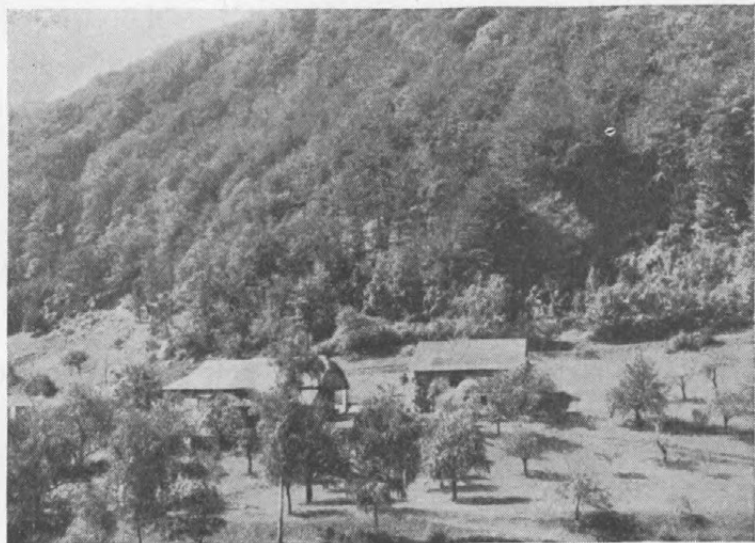
#### Landets naturlige handelsforbindelser.

For Jugoslavien måtte Østeuropa vurderes som en dårlig handelspartner. Når undtages Czekoslovakiet var de øvrige østbloklande af lignende økonomisk struktur som Jugoslavien selv. Herfra kunne Jugoslavien ikke få den kapitaltilførsel, som var en forudsætning for landets genrejsning og en hævnning af levestoden, der i øjeblikket er så lav, at den influerer uheldigt på arbejdsydelse og sundhedstilstand.

Da UNRRA-hjælpen hørte op, måtte Tito, tvunget af nødvendigheden, vende blikket mod vest — til U. S. A. og England.

Den første virkning i handelsmæssig henseende har været, at jerntæppet er gået ned mellem Jugoslavien og den øvrige





*Fig. 7. Kroatisk landskab. I det nordlige Jugoslavien findes egne, der i landskabelig skønhed kan måle sig med Schweiz og Østrig. Skovene skaffer landet 20—25 pct. af eksportindtægterne.*

østblok. I slutningen af september 1949 var der en erhvervsudstilling i Zagreb, men ikke et land fra Østeuropa udstillede. Jugoslavien havde i mange tilfælde bygget fabrikker og afsluttet kontrakter med Czekoslovakiet om levering af maskinerne, men alle disse kontrakter er senere annullerede.

Derfor forestår der en fuldstændig nyorientering for Jugoslavien, både på det økonomiske og det politiske område, en nyorientering, der må ske hurtigt, om landets store vanskeligheder skal overvindes.

Marskal Tito har ført en meget dristig politik, men vel også den eneste politik, der var mulig, dersom landet ikke skulle synke ned i fortidige balkantilstande. Tito måtte have udenlandsk kapital, og det jugoslaviske folk måtte lære at bruge den på rette måde. Ingen af delene kunne skaffes fra øst — derfor henvendte Tito sig til vest, hvor man af forståelige grunde tøvede med svaret. Tito kender imidlertid sin værdi i det storpolitiske spil — en værdi, der hverken undervurderes i Washington eller London.